

STAROGRŠKI PISATELJ KSENOFONT O ŽENSTVU. DR. J. T.

Stari Grki so se več kakor pred 2000 leti že bavili z ženskim vprašanjem, predarjajoč, kako stališče naj zavzema ženska napram moškim. — Grško modroslovje je spravilo to vprašanje na dnevni red v tem trenutku, ko je poseglo na socialno in političsko polje. Bavijo se z njim vsi oni veliki možje, ki so izšli neposredno ali posredno iz Sokratove šole, v prvi vrsti veleuma Platon in Aristotel, pa tudi bolj praktiški filozof, zgodovino pisec in vojaški strokovnjak, znani Ksenofont, ki je živel od leta 431—355 pred Kr. roj.

Sicer ni dvoma, da so se olikani krogi v tedanjih časih, ko so mnogoštevilni filozofi in zofisti naplovili „novo strujo“, prav radi pogovarjali o tozadevnih težnjah in s fino kritiko, kakor je bila lastna Grkom, bičali vladajoče nazore o ženstvu. Posebno zanimiv pa je za nas omenjen Ksenofont, modroslovno izobražen in vendar skoraj suhoparno praktiški mož; v njegovih spisih se zrcali, kedar nanese govor na ženstvo, res naziranje o enaki veljavi ženske z moškim pa zajedno s podrejevanjem te enakosti praktičnim svrham. Prav značilno je, da govori Ksenofont najobširneje o ženstvu v onem svojem spisu, ki se peča izključno s praktičnim življenjem v najožjem pomenu besede, namreč v spisu „O gospodarstvu, oziroma gospodinjstvu“.

V nastopnem podam iz tega spisa posnetek, deloma v doslovnem prevodu iz grškega izvirnika, v toliko, kolikor se tiče ženstva. — Ako pogrešamo v spisu izrec-

nega izraze ideje, da bi ženska bila sposobna tudi za kaj drugega kakor za gospodinjstvo, se nesme pozabiti, da razpravlja pisatelj o snovi z ozirom baš na gospodarstvo, treba pa tudi ni prikrivati dejstva, da se je tedaj — in dandanes — ženski odmerilo kot njej naraven in prirojen delokrog poslovanje v hiši, kar je do gotove meje in brez splošne obveznosti prav... Vendar kara Ksenofont z neprikritim sarkazmom one, ki smatrajo žensko za nekaj nižjega, in ne le v posameznostih od moštva različnega*).

V našem spisu (O gospodarstvu), ki je zasnovan v obliki dialoga, se pogovarjajo Sokrat, ki mu prepušča pisatelj zastopstvo svojih nazorov, s prijateljskima Kritobulom in Lohomahom o dobrem gospodarstvu, posebno kmetijstvu. Govor nanese na moževo najboljšo pomočnico, na ženo. Pogovor o njej (od 3. poglavja dalje) se vrši tako:

Sokrat pravi Kritobulu: Lahko bi ti pokazal može, ki znajo s soprogami ravnati tako, da jim pomagajo množiti premoženje; poznam pa tudi druge, ki počenjajo z njimi tako, da delajo gospodarstvu kar največ škode.

Kritobul: Ali je tega kriv mož ali žena?

S.: Ako zbolí ovca, dajemo krivdo navadno pastirju; ako konj koga potepta, primemo navadno jezdeca. Pri ženi pa? Ako ravna slabo, dasi jo je mož poučil v

*) V nekem drugem spisu (Symposion II. 9.) pravi Ksenofont: »ženska narava (physis) ni v nobenem oziru nižje vrste kakor moška, le hladen razum in telesna moč sta pri ženski manjša«. — Torej celó tu je razlika le kvantitativna.

njenih dolžnostih, bi pač pripisovali po pravici krivdo njej; ako pa ni bila poučena in zato ne ve, kar bi v onem slučaju morala vedeti, mar ne zadene potem krivda moža? — Sicer povej mi, Kritobul — ni se ti treba sramovati — povej odkritosrčno, ali pač zaupaš komu več važnih stvari kakor svoji soprogi?

K.: Nikomur.

S.: Ali pa se razgovarjaš s kom manj kakor s svojo soprogo?

K.: Če je že kak tak, mnogo jih ni!

S.: Kaj ne da, oženil pa si se ž njo, ko je bila še prav mlado dekle, ki je bilo — kar se je dalo — malo videlo in slišalo?

K.: To pač.

S.: Potemtakem se moramo bolj čuditi, če ona kdaj ve, kaj ji je govoriti in storiti, kakor pa če tega ne ve!... Prepričan sem torej, da je žena kot dobra gospodinja prav tako važna za dobro stanje gospodinjstva kakor mož. Dohodki prihajajo sicer redno po moževih poslih v hišo, izdatki pa teko večinoma skozi ženine roke; ako jih ona vestno oskrbuje, se imetek množi, ako ne, se zmanjšuje.

Potem govori Sokrat o raznih človeških poslih in stanovih ter hvali posebno poljedelstvo. Nadalje pristavi, da se je sešel nekoč z možem, ki je bil na glasu, da je plemenit in dober — bil je Ishomah — in da se je ž njim pogovarjal tudi o njegovi ženi tako-le:

Sokrat: Dragi Ishomah, rad bi vedel, ali si svoji soprogi ti priobčil potrebno izoprabo, ali pa je že sama znala opravljati svoje posle, ko si jo dobil od njenih starišev.

Ishomah: Kaj naj bi znala, ko sem jo sprejel! Saj je bila stara še le petnajst let*), ko je prišla k meni; dotlej pa se je

strogo pazilo, da je videla in slišala kolikor mogoče malo in kar najmanj povpraševala. Saj to se ti pač ne zdi kaj imenitnega, da je znala presti, ko je prišla v mojo hišo, in se oblačiti... Vendar se je znala vsaj pri jedi in pijači vesti dostojno, kar je pri obeh spolih že precejšen del izobrazbe.

S.: V ostalem pa si svojo ženo izobrazil sam, da je zadostno razumela svoje poslovanje?...

I.: Da; in sveto je obljubila bogovom, da bode taka, kakor ji pristojna, in videlo se ji je, da ne bo zanemarjala pouka.

S.: Pa povej mi, ljubi Ishomah, vse, v čemer si jo poučeval; kajti rajši bi to slišal, kakor pa če bi mi pripovedoval o najkrasnejši borbi ali dirki.

I.: Kaj pač! Ko se me je toliko privadila, da si je upala se z menoj prosto razgovarjati, vprašal sem jo nekako tako-le: „Povej mi, ljuba žena, ali si že prevdarjala, zakaj sem te vzel in zakaj so te mi dali starši? Da ne kar zaradi spolnega nagona, to vem da je jasno tudi tebi. — Jaz sem, premišljujoč za se in tvoji starši zate, s kom bi bilo najboljšo deliti premoženje in vzgajati otroke, izbral tebe, in tvoji starši, kakor se mi zdi, mene izmed onih, ki so bili in bile na razpolago. Če bo nama bog dal otroke, bova se tedaj posvetovala, kako jih naj vzgojiva; za sedaj pa imava skupen le ta najin imetek. Ne smese pa gledati nato, kateri izmed naju je prispeval več po številu, ampak treba je uvaževati, da je več vreden prispevek onega, ki zna bolje skrbeti za skupnost“... Na to mi je žena odgovorila: „Kaj ti pač morem jaz pripomoči?... V tvojih rokah je vse; moja naloga je le, kakor mi je rekla mati: biti pametna!“ „To je tudi moja naloga“, sem rekel, „tudi mene je oče tako učil“... „Kako pa te naj jaz podpiram v skrbi za imetek“, pravi žena. „Skušaj le to prav izvrševati, k čemur

*) Navadna poročna starost pri Grkinjah.

imaš moč in kar odobrava običaj našega naroda“. „Kaj pa je to?“ „Stvari velike važnosti. Kajti bogovi so modro ukrenili, ustvarivši oba spola, moškega in ženskega, tako drug za drugega, kakor je najbolje za njuno zvezo. Prvič sta oba spola namenjena v skupno vzrejo otrok, da rod živih ne izumrje...

Nadalje ljudje ne živijo pod milim nebom kakor živali, ampak potrebujejo strehe, ki je za njo treba skrbeti; skrbeti morajo tudi za posle izven domače strehe, če hočejo, da dosežejo dohodki v hišo... ..treba je torej vedno nekoga, ki dohodke sprejema in opravlja hišne posle; samo tam je tudi mogoče vzrejanje malih otrok. Opravki obeh vrst, domači in zunanji, zahtevajo dela in nadzorstva; žensko naravo je, kakor se mi zdi, bog že od nekdaj pripravil za delo in poslovanje v hiši, možko pa za delo in poslovanje izven hiše. Telo in duh moža je uravnal tako, da more mnogo lažje pretrpeti mraz in vročino, potovanje in vojaštvo; zato mu je zaupal delo izven hiše. Ženi pa je dal telo, ki je manj za to pripravno, in vsled tega se mi zdi, da jo je bog namenil za poslovanje v hiši. Ker pa je ženski tudi dal sposobnost in nalogo, da doji novorojenca, ji je vcepil večjo ljubezen do malih otrok kakor možu. Ker ji je nadalje bog izročil varstvo vsega, kar se donaja v hišo, in je spoznal, da je pri varstvu umestno, ako je žena oprezna, ji je prisodil več opreznosti kakor možu, možu pa, ki se kreta izven hiše in se mora braniti, ako je žaljen, je dal večji delež hrabrosti. Obema pa je dal isto mero spomina in skrbnosti, tako da se ne da odločiti, ali gre v tem oziru prednost možkemu ali ženskemu spolu. Tudi moč vzdržnosti in samozatajevanje je dal obema, njej in njemu; le kateri je boljši med njima, bodisi mož ali žena, temu je dal to prednost v večji meri.

Uprav zato, ker nista dobila oba enakih moči in zmožnosti za vse, sta drug drugemu tem bolj potrebna in tem bolj koristna, ker eden to zamore, kar drugemu ni dano. Ker tedaj veva, ljuba žena, kaj je bog naložil vsakemu izmed naju, morava se potruditi, da kar najbolje izpolnjujemo vsak svojo nalogo. Vse to potrjuje tudi naš zakon, ki združuje moža in ženo; in naši običaji tudi kažejo, da je prav, če se vsak odlikuje v tem, v čemer mu je bog dal prednost. (Potem daje Ishomah svoji ženi razna podrobna navodila ter nadaljuje.) Eden posel pa ti nemara ne bo ugajal: morala boš vestno skrbeti za vsakega izmed služabnikov, kedar zboli.“ „Ne boj se“, je rekla žena, „najljubši posel mi bo to, da mi bodo le hvaležni in še bolj udani oni, ki jim bom lepo stregla.“ Vesel sem bil njenega odgovora. — „Drugi izmed tvojih opravkov“, sem nadaljeval, „pa ti bodo prijetni; največje veselje zate pač bo, če boš prekosila mene in me tako napravila za svojega podložnika, in če se ti ne bo treba bati, da boš, postaravši se, izgubljala ugled v hiši, ampak boš preverjena, da pridobivaš z leti tem več veljave, čim bolj deliš z menoj skrbi. Zakaj kar daje človeku vrednost in veljavo ter srečo v življenju, to se ne pospešuje z mladostjo in lepoto, ampak s čednostimi“. To sem tedaj govoril ž njo, kolikor se spominjam, o Sokrat. (V nastopnem poglavju se govori o važnosti reda, potem nadaljuje Ishomah.)

Še druge dokaze njenega plemenitega duha hočem navesti. Ko sem nekdaj videl, da se je lepotičila, hoteč biti bolj ru-deča in bela, kakor je v resnici, ter da je nosila visoke črevlje, da bi bila videti večja, sem ji rekel: „Kaj misliš, žena, ali bi jaz bolj zaslužil tvojo ljubezen, če bi ti vestno pokazal svoje imetje, ali če bi ho-

teč te goljufati, si izmislil večje premoženje, kakor ga imam?“ Ona pa mi je segla v besedo: „Nikar ne govori tako! Bogovi naj me varujejo, da bi ti bil tak! Takega bi ne mogla ljubiti.“ (Ko ji potem dokaže, kako neumestno bi bilo, ko bi se on tako barval po licu in okrog oči, kakor je bila tedaj pri ženskah navada, še na to pristavi.) „Verjami mi, ženka, da mi je najljubša tvoja lastna barva; po božji naredbi se zdi človeku telo človeka najmikavneje, kedar ni popačeno z umetnimi sredstvi. Take prevare okanijo k večjemu tujca, ne pa tistega, ki živi vedno med nami...“ Odslej je opustila žena vse tako lepotičenje.

V poznejšem poglavju še pristavi Ishomah pol resno, pol šaljivo da se zaradi urjenja v zagovarjanju često „pravda“ (seveda le v pogovoru) s svojo ženo in da ga je že večkrat obsodila na telesne ali denarne kazni. — Ostali del spisa se bavi le z gospodarstvom.

* * *

Tako so razpravljali pred 2000 leti razumni možje o ženski, v kolikor je možu podpora pri hiši. — Kaj, ko bi ti možje vstali iz svojih grobov in prisluškovali, kako govori v našem 20. stoletju kaka možka družba katerekoli stranke o ženski?... Ali bi občudovali visokost idej, ki bi jih slišali?

PAX... UTVA. TRST.

Pax — zapeli so krilateci
na nebesnem svodi,
in zavladal mir je blagi
vsepovsodi...

A v to moje bolno srce
mir ni hotel priti;
ni hotel mi mračne duše
razvedriti...

V sveto noč je pesem rajska
angelcev hitela
in samotna moja duša
je ihtela...

O ZAKONU. IVANKA KLEMENČIČ.

Najprvotnejša oblika človeške družnosti je zakon. Ta družnost je utemeljena v človeški naravi, v njegovi spolni različenosti, ki teži po spojenju v svrhu ohranitve in množitve.

Zakonska družnost je torej v človeštvu stalna, ni pa stalna in povsodi jednaka oblika te družnosti. Nočem navajati tu oblik zakona v raznih narodih in raznih dobah, saj je vsak izobraženec že več ali manj čital o tem, marveč hočem takoj zavzeti stališče, da je najpopolnejša in najvrednejša oblika zakona v katoliškem zmislu t. j. v zmislu enoženstva in enomostva in v zmislu nerazdružljivosti.

Težko je razumeti, zakaj se dandanes v skoro vseh kulturnih narodih baš ta oblika zakona tako vstrajno napada in zametuje ter se mesto nje zahteva oziroma postavlja razdružljivi, takozvani civilni zakon, v kateri obliki se človek lahko trikrat in še večkrat oženi v svojem življenju, ne da bi bil le jedenkrat udovec ali udova. Od drugih strani — in to baš od tistih, ki jemljejo v zakup ves napredek in vso kulturo — se pa celo zahteva odstranitev vsake zakonske oblike; vladati ima svobodna ljubezen t. j. vsak naj si izbira in menja po mili volji (in svoji privlačnosti!) druga za spolno občevanje; glede »ljubezni« je vsak popolnoma svoboden in ni za tozadevna svoja dejanja nikomur odgovoren.

Človek pa bi mislil, da ker se že — sosebno civiliziran — človek v vseh svojih normalnih življenjskih pojavih tako ugodno razločuje od živali, bi se moral še sosebno razločevati od nje gledè javljanja tako važnega in mogočnega, spolnega nagona. Da, človek bi mislil, da kakor je vsemu normalnemu, človeškemu delovanju utisnjen pečat njegove plemenite duševnosti, ki se posebno kaže v njegovem teženju po stalno urejenih razmerah, tako mora ta ple-